

Kiállítás-katalógus

A felvilágosodás kori Erdély könyvek, kéziratok tükrében (Kolozsvár, Központi Egyetemi Könyvtár)

1. Gyulai József: Oratiuncula gratiarum-actoria quam illustrissimo Domino Domino L. Baroni Sigismundo Banffi de Losontz. H. n., 1740.

Jelzet: Ms 130, eredeti kézirat

2. Florinda (...) historiája: magyar versekbe foglaltatva (...) Lázár János által. Szebenben, 1766.

Jelzet: 03742

Lázár János (1703–1772) Erős református szellemben nevelkedett. Nevelőapja Köleséri Sámuel. Nagyenyeden Pápai Páriz Ferenc, később Marburgban, Christian Wolf tanítványa volt

A *Florinda...*, versekbe szedett szórakoztató, világi olvasmány. Nem csupán egy mesés szerelmi történet, hanem Spanyol, Francia, Olaszország földrajzának bemutatásába burkolt sikamlós történetek leírása.

A könyv elülső szennylapján található bejegyzésben a következő bejegyzés olvasható: „Ex gratuita oblatione Clarissimi Domini Alexandri Kovasznai, possidet Samuel Kemény cujus Symbolum Dominus providebit.”

3. Beaumont Mária: Kisdedek tudománnyal tellyes tárháza [ford. Dersi János és Tordai Sámuel]. Kolozsváratt, 1781. I-II. Kötet.

Jelzet: 57082

Kisdedek tudománnyal tellyes tárháza Le Magazin des Enfants címen jelent meg először. Előbb angol nyelvre fordították le, majd Dersi Ö. János és Tordai Sámuel a német változatot ültették át magyarra.

4. Norma Regia pro scholis Magni Principatus Transilvaniae. Cibinii, 1781.

Jelzet: 35962

Az oktatást szabályozó rendelet jelentős hatással volt a korabeli oktatására.

5. Felső Mária: Második Józsefnek az Ő közbéliei tiszteihöz adatott intése [ford. Benyák Bernárd]. Budán, 1784.

Jelzet: 04036

6. Fénelon: Telemakusnak az Ulisses fiának bujdosásai [ford. Zoltán József]. Kolozsváratt, 1783.

Jelzet: 04587

Magyarországon a kor legnépszerűbb politikai regénye volt. Több fordítása és számos kiadása ismert. Haller Gábor, 1755-ben megjelent fordításával egyidőben készült el Zoltán József (1712–1763) kolozsvári orvos fordítása, amely csak húsz évvel később 1783-ban jelent meg kiadásban.

7. Bidpai és Lokman indiai históriái és költött beszédei [ford. Zoltán József és Csehi András]. Kolozsváratt, 1783.

A könyv első részét Zoltán József fordította, folytatását a cegei névtelenként ismert fordítónak tulajdonítják, amely nagy valószínűséggel Csehi András nevét fedi. Csehi András, amint a könyv előszavában írja, a Zoltán József fordítását átdolgozta, hogy a szöveg stílusát egységessé tegye.

8. Joseph Dorell: Istenes jóságra és szentséges boldog életre oktattatott Nemes ember [ford. olaszból Faludi Ferenc]. Pozsonyban, 1787.

Jelzet: 300310

Faludi Ferenc (1704–1779), író, költő, fordító.

Korának divatos moralizáló műveit fordította, dolgozta át magyarra. Tartalmát tekintve a *Nemes ember* sikeres, nyelvi fordulatokkal teli átdolgozás.

Ld. még: 37. tétel

9. [Voltaire]: Kándid avagy a leg-jobbik világ. Eldorádóban [Wien], 1793.

Jelzet. 32758

10. Campe J. H.: Ifjabbik Robinson [ford. Gyarmathi Sámuel]. Kolozsváratt, 1794.

Jelzet: 111141

Gyarmati Sámuel (1751–1830), kolozsvári nyelvész, orvos.

A Daniel Dafoe kalandos történet német átdolgozását ismerte meg, Campe átdolgozásában. Ennek fordítása az *Ifjabbik Robinson*. Korábban Gelei József tanár, tankönyvszerző fordítása jelent meg 1787-ben. Az irodalomtörténészek szerint Gyarmati S. Fordítása a Gelei átdolgozás kompilációja.

Ld. még: 26. tétel

11. Ujj esztendei ajándék a jó igyekezetű fiú gyermekeknek ajándékozza egy gyermekek barátja P. J. Szebenben, [1799].

Jelzet: 46610

Szórakoztató célzatú gyermeklap. Rövid verseket, állattörténeteket tartalmaz, első ízben Kolozsváron jelent meg 1796-ban.

12. Rómának viselt dolgai: [ford. Bessenyei György]. H.n., 19. sz.

Jelzet: Ms 798, kézirat

Bessenyei György (1746–1811). Magyar királyi testőr. 1755–1760 között Sárospatakon tanult, majd hosszabb megszakítás után 1765-ben Bécsben újrakezdi tanulmányait. Művelődés-politikai programjának központi gondolata a közjó megvalósítása a tudomány anyanyelvű népszerűsítése által.

Rómának viselt dolgai Millot voltaire-iánus történek a *Histoire generale*-nak kommentárokkal ellátott fordítása.

Ld. még: 18. és 23. tétel

13. Csokonai V. Mihály: Batrachomachia-Bătaia brastilor cu soaretsi [ford. Koncze Jósi]. Marosvásárhely, 1816.

Jelzet: Ms 430, másolat

A kéziratban található bejegyzés alapján id. Deési István másolata.

Gr. Lázár Miklós adománya.

14. Voltaire: Az orleáni szüz [ford. Alethophilos]. H.n., 1834.
Jelzet: Ms 411, másolat?
A kéziratban a fordító a következőkkel fejezi be a munkát: „Botsánatot kérek az hajszál hasogatóktól, hogy a Voltaire notáiban (...) a methaphisicus szót nem tudván magyarázni, de-ákságokban meghagytam őket: mert minden élő nyelv így szokott vélek bánni. Hogyha abban kívántam volna törni fejemet talán nehezebben értettek volna. Csak akiknek kedvéért reá vetetem magamat ezen munka fordítására.”
15. Bod Péter: Magyar Athenas, Cibinii, 1766.
Jelzet: 03718
Bod Péter (1712–1769), református lelkész, irodalomtörténész. Számos történelmi, egyház-történeti munka szerzője.
Magyar Athenas c.munkája úttörő alkotás a magyar irodalomtörténetben.
Ld. még: 16. tétel
16. Bod Péter Házi diáriuma 1750–1769. H.n., é.n.
Jelzet: Ms 239, eredeti kézirat
Házi diáriuma kéziratban maradt munkája. A Magyar Athénas kiadására és annak eladására vonatkozó feljegyzéseket is tartalmaz.
17. Baróti Szabó Dávid: Kis-ded Szótár melly a ritkább magyar szót az abc rendi szerént emlékeztető versekben elő-adja. Kassán, 1784.
Baróti Szabó Dávid (1739–1819) költő és nyelvújító, előbb jezsuita, később világi pap és tanár. Aktívan részt vállal a nyelvújítás körüli vitában.
Vallotta, hogy a nyelvet tájszavakkal is lehet és kell bővíteni. Szemléltető példája ennek a meggyőződésnek *Kis-ded szótára is*.
Ld. még: 21. tétel
18. Bessenyei György: A Holmi. Béts, 1779.
Jelzet: 44625
ld. még: 12. és 23. tétel
19. Benkő József írása a magyar nyelven lévő erdélyi manuscriptumokról. H.n., é.n.
Benkő József (1740–1814), református lelkész. Nagyenyeden tanult. Iskolái elvégzése után középajtai lelképásztorként tevékenykedett. Jelentős történelmi és úttörő följajzi munkák szerzője.
Ld. még: 22., 31. és 32. tétel
20. Rájnis József: A Magyar Helikonra vezérlő kalauz, az az a magyar vers-szedésnek normái és regulái, Posonyban, 1781.
Jelzet: 40280
Rájnis József (1741–1812), bölcséleti és teológiai doktor, volt jezsuita, később győri tanár. Verselméleti munkája úttörő a magyar irodalomtörténetben.
21. Baróti Szabó Dávid, Ki nyertes az hang-mérséklésbenn? Kassán, 1787.
Jelzet: 44517
ld. még: 17. tétel

22. Benkő József: Az Erdélyi Történeteket bé-foglaló kézi-iroványokat kiadó tekintetes Tüdös Társasághoz írott jelentése. H.n., é.n.

Jelzet: Ms. 1678, eredeti kézirat

Ld. még: 19., 31. és 32. tétel

23. Bessenyei György: Egy magyar társaság iránt való jámbor szándék. Bétsben, 1790.

Jelzet: 95909

Bessenyei György (1747–1811), magyar királyi testőr. Kisgyermekként a sarospataki kolégiumba írták be szülei, egy ideig magántanuló volt, majd 1765-től Bécsben tanult. 1785-ben pusztakovácsi birtokára költözött, ahol 1804-ig „remeteéletet élt” és minden idejét kizárólag az irodalomnak szentelte.

Egy magyar társaság iránt való jámbor szándék c. munkájában egy tudományos társulat létrehozását indítványozta és megfogalmazza benne annak működési szabályzatát. Az országgyűlés alatt Révai adta ki a szerző névének felemlítése nélkül.

Ld. még: 12. és 18. tétel

24. Gáti István, Vedres István: A magyar nyelvnek a magyar hazában való szükséges voltát tárgyzó hazafiui elmélkedések. Bétsben, 1790.

Jelzet: 36414

Gáti István (1749–1843).

A magyar nyelvnek..., c. munkát Görög Demeter és Kerekes Sámuel által kitűzött pályamunkaként írta. A Vedres István pályaművével együtt jelent meg. A nemzet haladását az anyanyelv széleskörű használatában látták. Sürgették ennek terjesztését és a latin nyelv mellőzését.

25. Aranka György: A magyar nyelv mívelése zsengejének II. szakassa a IX. cikkely híjjával. H.n., é.n.

jelzet: Ms 185, eredet kézirat

Aranka György (1737–1817), törvényszéki közbíró, író. Tanulmányait Marosvásárhelyen és Nagyenyeden végezte.

Az 1791-es országgyűlésen létrehozta az Erdélyi magyar nyelv mívelő társaságot.

Ld. még: 35. és 52. tétel

26. Gyarmathi Sámuel: Okoskodva tanító magyar nyelv mester. Kolozsváratt, 1794. jelzet: 56297

Az első magyar akadémiai nyelvtannak tekinthető munka.

Ld. még: 10. tétel

27. Teleki József: Essai sur la foiblesse des esprits–forts. Amsterdam, 1761.

Teleki József (1738–1796), koronaőr. Kezdetben Losoncon tanult, majd 16 éves korától Bod Péter tanítványa volt. 1759-től a baseli és lydeni egyetemeket látogatta. Rengeteget utazott. Protestáns vallása ellenére II. József idejében a pécsi iskolai kerület igazgatójává választották

Essai sur la foiblesse des espritsüforts c. munkájában a vallást védi támadói ellen. Külföldön elismeréssel fogadták munkáját.

28. Szathmári Pap Zsigmond: Nádudvari Péter nyolcvan négy prédikációi. Kolozsváratt, 1741.

Jelzet: 04056

Szathmári Pap Zsigmond (1703–1760), református. püspök. Tanulmányait szülőföldjén végezte, majd 1730-ban külföldre utazott és Utrechtben és Gröningenben volt egyetemi hallgató. Nádudvari Péter (1670?–1726), szászvárosi református lelkész prédikációit dolgozta át, egészítette és -adta ki 1741-ben, Bethlen Kata költségén.

29. A kolozsvári könyvező szűznek históriája. Kolozsváratt, 1770.

Jelzet: 03295

30. Lázár János: Collectio operum miscellanorum. H.n., é.n.

Kézirat

ld. 2. tétel

31. Benkő József: Milkovia sive antiqui Episcopatus Milkoviensis explanatio. Viennae, 1781.

Jelzet: 53873

ld. 19. és 22. tétel

Milkovia c. munkája az 5. század elejétől a 6. század közepéig fennálló milkoviai püspökség részletes, adathű, eredeti adatok feldolgozása tekintetében rendhagyó monográfia.

32. Bethlen Farkas: Historia de rebus Transylvanicis. Cibinii, 1782.

Jelzet: 04573

Bethlen Farkas (1639–1679), erdélyi kancellár, történétíró. Tanulmányait a kolozsvári, az unitárius kollégiumban kezdte, majd II Rákóczy György udvarában nevelkedett.

Erdély 1525–1609 közötti történetét írja le. A mű érdeme az anyag gazdagsága, a XVI. századi források felhasználása és a tárgyilagos előadás.

Teljes kiadása Benkő József érdeme.

33. Szluha Demeter: Öröm versek. Nagy Váradon, 1785.

Jelzet: 110219

Szluha Demeter, ifj. Teleki Domokos nagyváradi tanítója.

Ifj. Teleki Domokos dicséretese idkolai szereplése alkalmából írta a verset.

34. Magyar Hirmondó. Pozsonyban, 1785.

Jelzet: H. 141

Első száma 1780-ban jelent meg Rát Mátyás szerkesztésében, 1784–1786 között Szacsvey Sándor szerkesztette. 1787–1788 megjelenik szépirodalmi melléklete, a Magyar Múza.

35. Aranka György: Berliini hónapi munka. Marosvásárhelly, 1788.

Jelzet: Ms 1721, eredeti kézirat.

Különböző sajtócikkek jegyzetét tartalmazza.

Ld. még: 25. 52. tétel

36. A Magyar Músa [Szatsvay László, szerk.]. Bétsben, 1788.

Jelzet: H. 136

A Magyar Hírlap szépirodalmi mellékleteként jelent meg, 1787–1788 között.

37. Faludi Ferenc: Költeményes mardványi, második meg jobbitott nyomtatás. Pozsonyban, 1787.

Jelzet: 62389

Faludi Ferenc (1704–1779), jezsuita pap, szerzetes.

38. Holmi. 18. sz. Vége.

Jelzet: Ms 353, eredeti kézirat.

39. Péczeli József: Minden es gyűjtemény. Komáromban, 1791.

Jelzet: H 149

40. Bolla Márton: Éneki szerzemény, melly az Erdélyi Országgyűlés e tartásakor a (...), Karok és Rendek tiszteletekre ki adatott (...). Kolozsvár, 1792.

Jelzet: 04176

41. Bölts szeretet [...] menyegzői versek. Kolozsváratt, 1792.

Jelzet: 04421

Az alkalmi versek műfajába tartozó alkotás a kor kedvelt műfaja volt.

42. Benkő Ferenc: Esztendőnként kiadott Parnassusi időtöltés, [...] Görög régiségek. N. Szebenben, 1793.

Jelzet: 03720

Benkő Ferenc (1745–1816), ref. lelkész, tanár, természettudós, polihisztor. Nagyenyeden, Jénában és Göttingában tanult. Az első ásványtani munka, az első magyar nyelvű világföldrajz szerzője.

Parnassusi időtöltés c. munkája VII kötetben jelent meg 1793–1800 között.

43. Mikes Kelemen: Törökországi levelek. Szombathelyen, 1794.

Jelzet: 57256

Mikes Kelemen (1690–1761), udvari kamarás, író, fordító.

„Életművében a magyar világi széppróza újjászületésének lehetünk tanúi.” Hopp Lajos

44. Újfalvi Krisztina: Verses levele Tzizi István úrhoz. Szőkefalva, 1797.

Jelzet: Ms. 737, eredet kézirat

Újfalvi Krisztina (1761–1818), írónő.

Általa ismeretlen férfinak, Csizi István őrnagynak, Tokajba írta ezt a levelet.

45. Holmi. H.n., 1797–1817.

Jelzet: Ms. 2334, eredeti kézirat

46. Cserei Farkas: Versek mellyek irattak Nagy Ajtai Cserey Farkas által: *Barcsay Ábrahám kedves barátjának Cserey Farkasnak* c. vers. H.n., é.n.

Jelzet: Ms. 774, eredeti kézirat

47. Haller Gábor: Barcsay Ábrahám emlékezete. Marosvásárhely, 1806.

Jelzete: Ms 1529, kézirat.

Cserey Farkas bejegyzése: „Ezen beszédet francziául szerzette tiszteletre méltó Ipom Ö Nagysága: Grof Haller Gábor. Magyarra fordította leg kedvesebb és igen nagyon tisztelt barátom Tekint. Regnezi Kazinczi Ferencz ur. Cserey Farkas”

48. Naláczai ? : **Gúnyos verse**, H.n., 19. sz.

Jelzete: Ms 4022, másolat.

49. Naláczai István: **Epitaphium**. H.n., é.n.

eredeti kézirat.

50. Corneille, Pierre: Czirid [ford. Teleki Ádám]. Kolozsváratt, 1774.

51. Bornemissza János: Estvéli időtöltése .I b. Kászoni B. J. urnak, camerárius, és n. Hunyad vármegye fő-ispányának. Kolozsvár, 1777.

Jelzete: 32860

Bornemissza János (18. sz.), császári és királyi kamarás.

Estvéli időtöltése az egyetlen nyomtatásban megjelent munkája.

52. Aranka György: II. Richard. Gorbó, 1785.

Jelzete: Ms 252, eredeti kézirat.

II. Richard Shakespeare-dráma fordítási kísérlete.

Ld. még: 25. és 35. tételt

53. Falber, Enquillott: Gállya rabb, a vagy jutalma az fiui vagy magzati szeretenek, (...) [ford. Vesselényi Zsuzsannától]. Kolozsváratt, 1785.

Jelzete: 03705

54. A beteg asszony [ford. Sz. L.]. H.n., 1795.

Jelzete: Ms 340, eredeti kézirat?

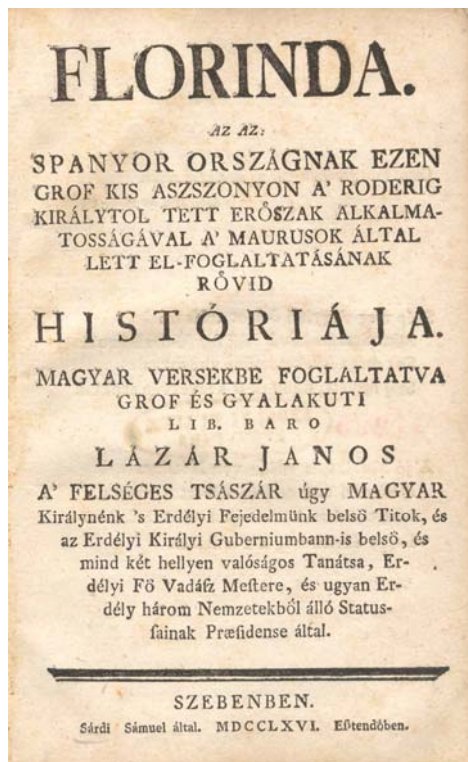
55. Bolyai Farkas: Öt szomorújáték. Szeben, 1818.

Jelzete: 04854

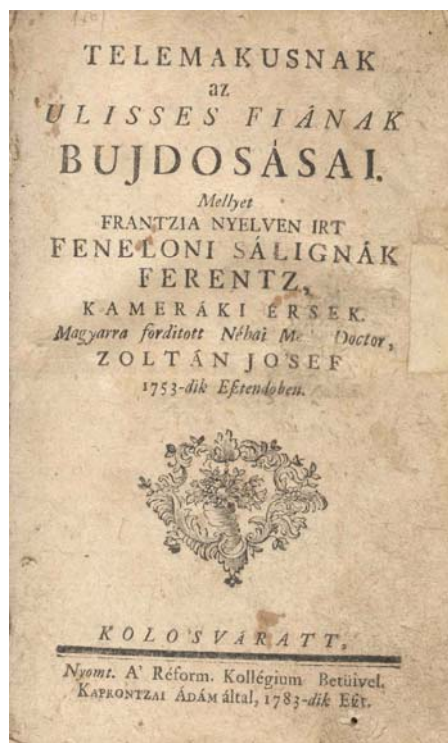
Bolyai Farkas (1775–1856), matematikus. Nagyenyeden és Kolozsváron kezdte iskoláit. Egyetemi tanulmányait a Jénában és Göttingában végezte.

Dramáírással is próbálkozott.

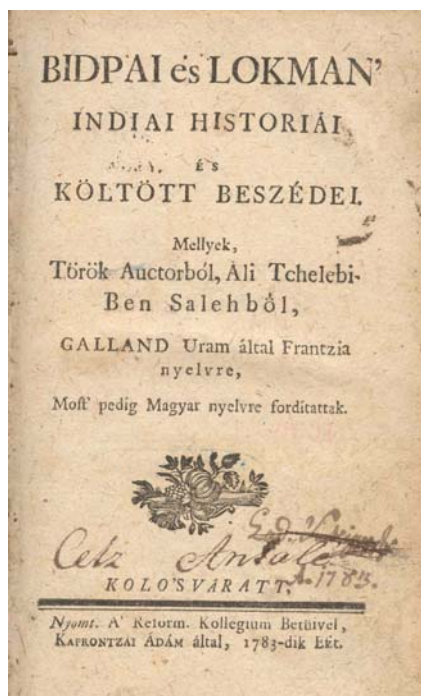
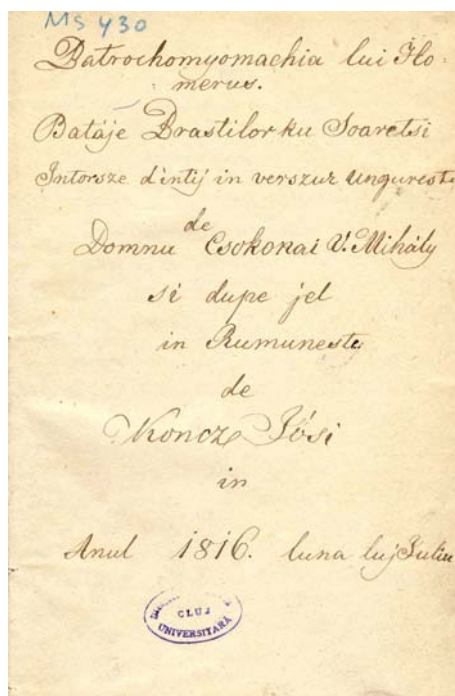
Szervező: Kolumbán Judit könyvtáros

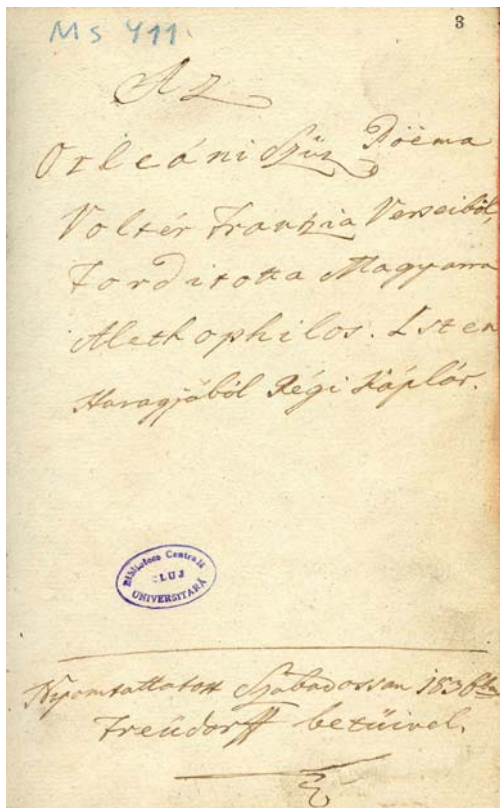

Florinda (...) históriája: magyar versekbe foglaltatva

Fénelon: Telemakusnak az Ulisses fiának bujdosása

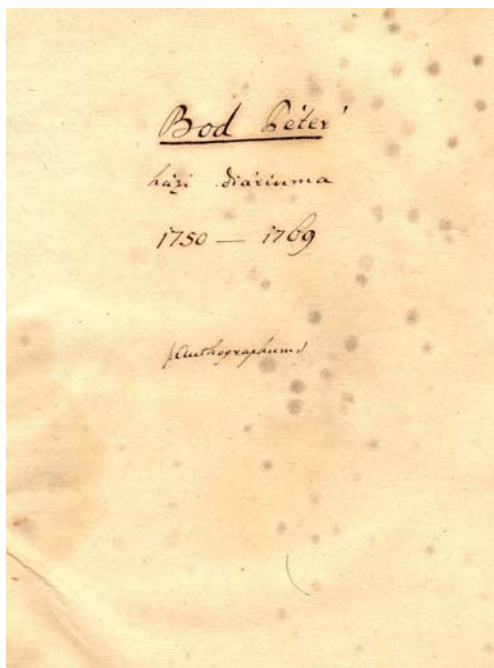
Bidpai és Lokman indiai históriái
és költött beszédeiCsokonai V. Mihály: Batrachomyomachia-Bătaia
brastilor cu soaretsi

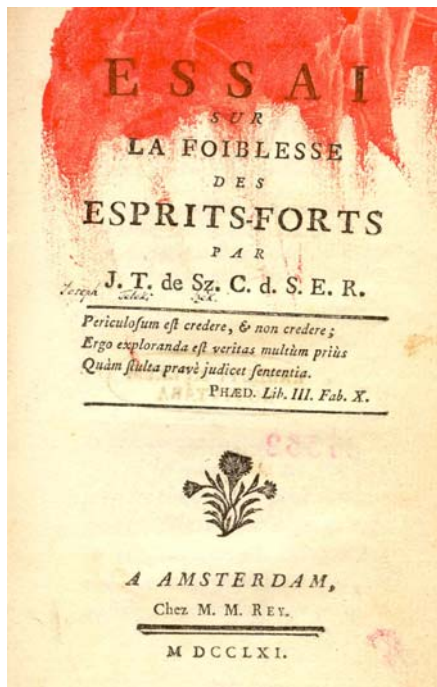
Voltaire: Az orléáni szüz

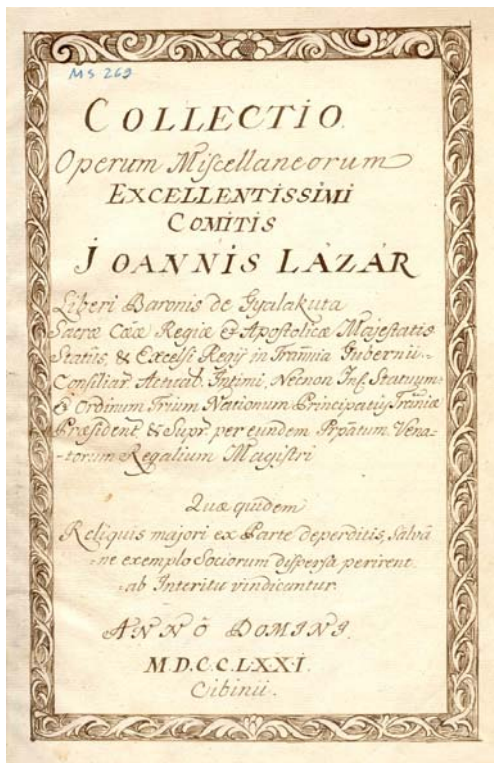
Bod Péter: Magyar Athenas, Cibinii, 1766.

Bod Péter Házi diáriuma 1750–1769.

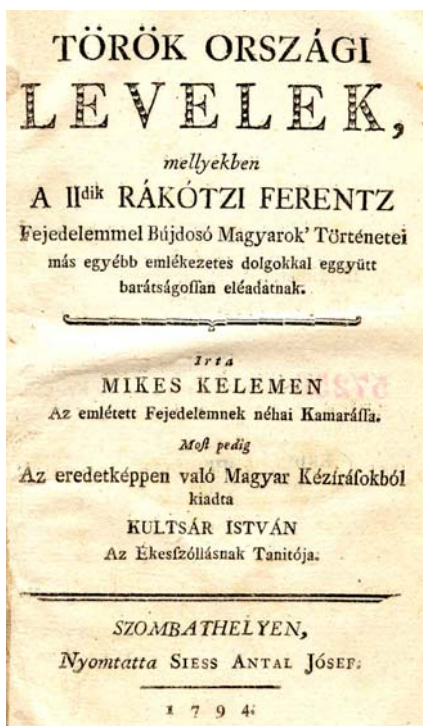
Teleki József: Essai sur la foiblesse des esprits–forts.

Lázár János: Collectio operum miscellanorum

Magyar Hirmondó. Pozsonyban, 1785.

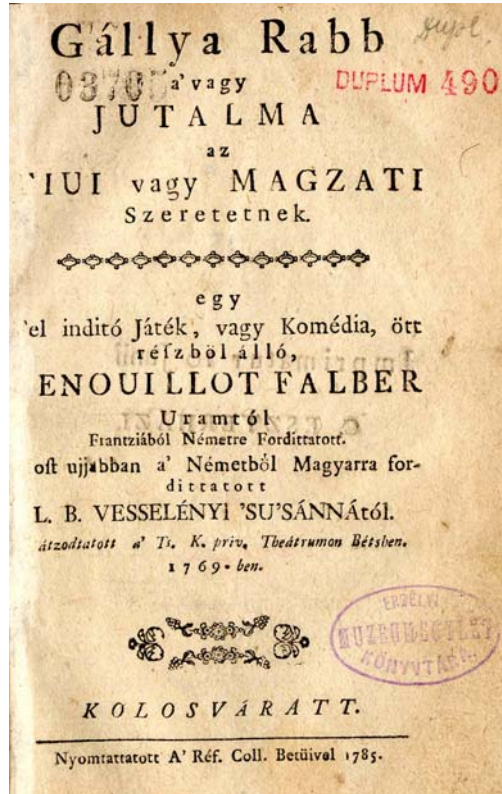
Mikes Kelemen: Törökországi levelek.

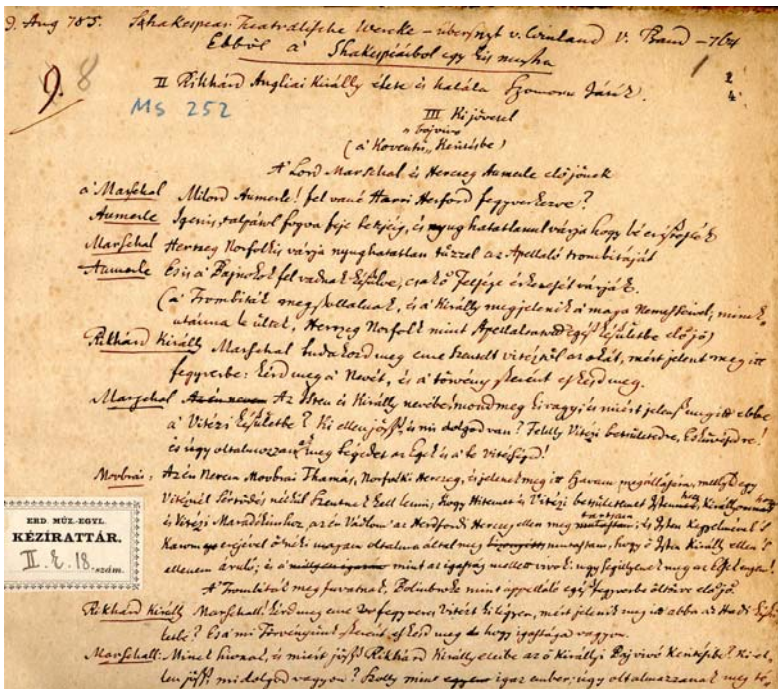
Haller Gábor: Barcsay Ábrahám emlékezete.

Corneille, Pierre: Czid

Falber, Enquillot: Gállya rabb, a vagy jutalma az fiui vagy magzati szeretenek, (...)

Aranka György: II. Richard. Gorbó, 1785.